

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 28 november 2005

Mål nr

T 2265-04

KLAGANDE

PW

Ombud: Advokat TJ

MOTPARTER

1. HT

2. Micro Systemation Aktiebolag, 556244-3050

Box 3053

169 03 Solna

Ombud för 1-2: Advokat LJ

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom den 23 april 2004 i mål T 3247-03

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar dels att HTs talan inte skall lämnas utan bifall redan på den grunden att han övertagit den i målet aktuella fordringen innan tingsrätten dömt i målet, dels att den av PW påstådda ovillkorliga utfästelsen om aktieägartillskott inte skall medföra att HT inte kan göra gällande fordringen.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd beträffande de i målet vilandeförklarade delarna. Hovrättens dom står därmed fast.

Högsta domstolen förpliktar PW att ersätta HTs rättegångskostnader i Högsta domstolen med åttiotusen (80.000) kr för ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

PW har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ogillar käromålet samt befriar honom från skyldigheten att ersätta

HT för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt att Micro Systemation Aktiebolag och HT förpliktas att solidariskt ersätta honom för rättegångskostnader vid tingsrätten och HT ensam för rättegångskostnader i hovrätten.

HT och Micro Systemation Aktiebolag har bestritt ändring.

PW och HT har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har den 7 december 2004 meddelat prövningstillstånd dels beträffande frågan om HTs talan skall lämnas utan bifall redan på den grunden att han övertagit den i målet aktuella fordringen innan tingsrätten dömt i målet, dels, för det fall så inte skall ske, beträffande frågan huruvida den av PW påstådda ovillkorliga utfästelsen om aktieägartillskott, om sådan utfästelse lämnats, skulle medföra att HT inte kan göra gällande fordringen.

DOMSKÄL

Partssuccession

Under huvudförhandlingen i hovrätten framkom för rätten att käranden Micro Systemation Aktiebolag (Micro) redan före huvudförhandlingen i tingsrätten hade överlåtit tvisteföremålet till HT. Denne har därefter önskat inträda som kärande i rättegången i Micros ställe.

Enligt 13 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken får den som förvärvat tvisteföremålet från käranden utan ny stämning överta kärandens talan i målet sådan den är vid hans inträde i rättegången. Bestämmelsen uppställer inga villkor för att partssuccession på kärandesidan skall vara tillåten utöver att det förekommit en överlåtelse av tvisteföremålet (jfr däremot andra stycket i nyss nämnt lagrum). Eftersom Micro var kärande i tingsrätten, saknar alltså PWs inställning till HTs inträde i rättegången betydelse.

Inträder förvärvaren inte i rättegången skall överlåtarens talan ogillas. Eftersom förvärvaren då skulle kunna väcka ny talan om samma sak, har motparten enligt 13 kap. 7 § tredje stycket rätt att kräva att förvärvaren inträder i den pågående rättegången. Inträder förvärvaren, har denne rätt att justera yrkandet och grunden för talan på det sätt som föranleds av att fordringen överlåtits och förvärvaren inträtt i rättegången. (Se NJA 1946 s. 638 och 1982 s. 320 samt Ekelöf, Rättegång, andra häftet, 8 uppl., s. 153, Fitger, Rättegångsbalken I, s. 13:59 ff. och Gärde, Nya rättegångsbalken, s. 140 f.)

Bestämmelserna om partssuccession är tillämpliga även i högre rätt. Ifall överlåtaren redan före underrättens dom överlåtits det som gjorde denne saklegitimerad i underrätten, skall ett överklagande av denne inte avvisas, utan förvärvaren skall också i denna situation beredas möjlighet att inträda (se NJA 1950 s. 570 och 1991 s. 488 samt Ekelöf, a.a. s. 158 och Fitger, a.a. s. 13:60). Inträdesrätten är inte, som PW gjort gällande, villkorad av att förvärvaren kan förebringa en giltig ursäkt (jfr 50 kap. 25 § rättegångsbalken) i de fall han inte inträtt i rättegången omedelbart efter

överlåtelsen. Det spelar därför ingen roll att HT först vid huvudförhandlingen i hovrätten begärt att få inträda i rättegången, trots att överlåtelsen ägt rum redan innan tingsrätten dömde i målet.

På grund av det ovan anförda skall den första i prövningstillståndet angivna frågan besvaras nekande.

Aktiebolagsrättsligt medansvar

Den andra frågan som angivits i prövningstillståndet rör tillämpningen av 13 kap. 2 § aktiebolagslagen (1975:1385) i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002:

”Det åligger styrelsen att ofördröjligen upprätta och låta revisorerna granska en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. --- Visar balansräkningen att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämman hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. Godkänns ej på bolagsstämman inom åtta månader efter hänskjutandet en av revisorerna granskad balansräkning avseende ställningen vid tiden för stämman som utvisar att det egna kapitalet uppgår till det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen, om ej bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation, hos rätten ansöka att bolaget försätts i likvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot, verkställande direktör, revisor eller aktieägare.”

Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt det nyss citerade första stycket, svarar enligt fjärde stycket styrelseledamöterna (och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på bolagets vägnar) solidariskt för de förpliktelser som uppkommer

för bolaget. En styrelseledamot undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom.

Denna reglering har som övergripande syfte att sätta upp gränser för hur långt en förlustbringande verksamhet skall få fortsätta, innan den måste avbrytas genom likvidation. Regleringen syftar därvid till att skydda såväl befintliga som tillkommande borgenärer men också till att ge aktieägarna rådrum för lämpliga åtgärder i ett underkapitaliserat bolag. Det medansvar som följer av regleringen utgör ett påtryckningsmedel för att få styrelsen att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver. (Jfr t.ex. Lindskog, Aktiebolagslagen, 12:e och 13:e kapitlet. Kapitalskydd och likvidation, 2 uppl., s. 208 ff.) Vid tolkningen av regleringens närmare innebörd bör risken för kringgående av dess övergripande syfte beaktas.

Regleringen finns numera i 13 kap. 12–19 §§ aktiebolagslagen (se prop. 2000/01:150 s. 34 f., 43, 50 och 100; se även 25 kap. 13–20 §§ i 2005 års aktiebolag, prop. 2004/05:85).

Det är ostridigt att Signator Scandinavia Aktiebolags (Signator) egna kapital i slutet av februari 1999 var helt förbrukat, att PW insåg behovet av en kontrollbalansräkning senast i början av mars 1999 och att PW under denna tid och fram till dess att Micros fordringar uppkom var styrelseledamot i Signator. Det är vidare ostridigt att den handling som PW åberopat som kontrollbalansräkning per den 17 mars 1999 inte har granskats av Signators revisorer.

PW har gjort gällande att styrelsen fullgjort sina skyldigheter till undvikande av medansvar genom att en i rätt tid upprättad kontrollbalansräkning presenterades på en extra bolagsstämma i Signator den 19 maj 1999, varvid stämman konstaterade att aktiekapitalet återställts genom ett samma dag lämnat kapitaltillskott. Ansvar för därefter uppkomna skulder skulle därmed ha upphört.

Av lagtexten framgår emellertid att en kontrollbalansräkning skall granskas av revisorerna. Kravet infördes genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1992. I förarbetena motiveras kravet bl.a. med intresset att motverka efterhandskonstruktioner. I förarbetena uttalas vidare att, om styrelsen upprättat en kontrollbalansräkning men inte låtit revisorerna granska den, frågan om styrelseledamöternas personliga ansvar för bolagets uppkommande förbindelser blir att bedöma på samma sätt som om någon kontrollbalansräkning över huvud taget inte har upprättats. (Se prop. 1990/91:198 s. 8 och 16.)

Med hänsyn till det anförda och då Micros fordringar uppkommit före den årsredovisning för 1999 som omnämns i tingsrättens domskäl, kan PW inte undgå medansvar för Micros fordringar på grunden att han fullgjort vad som ankommer på en styrelseledamot enligt dåvarande 13 kap. 2 § aktiebolagslagen.

PW har också hävdats att något medansvar enligt dåvarande 13 kap. 2 § aktiebolagslagen inte kan göras gällande, eftersom kapitaltillskottet den 19 maj 1999 innebär att det egna kapitalet återställts innan rådruksfristen löpte ut.

Högsta domstolen finner inte skäl att frångå domstolarnas bedömning att styrelsen i Signator senast under april 1999 skulle ha upprättat en sådan kontrollbalansräkning som avses i dåvarande 13 kap. 2 § första stycket aktiebolagslagen.

IPWs invändningar får emellertid dessutom anses ligga att styrelseledamöterna skall undgå medansvar för skulder som uppkommit efter det att aktiekapitalet enligt den extra bolagsstämans konstaterande återställdes den 19 maj 1999, trots att någon revisorsgranskad kontrollbalansräkning inte förelåg.

Visst stöd för ståndpunkten att inget medansvar skall gälla för förpliktelser som uppkommit efter det att aktiekapitalet varaktigt åter nått över den kritiska gränsen eller åtminstone sedan aktiekapitalet helt återställts, oavsett om styrelsen underlåtit att vidta föreskrivna åtgärder, finns i rättsfallet NJA 1942 s. 696 (se Nial, Svensk Juristtidning 1943, s. 703 ff.). Rättsfallet rörde emellertid 1910 års aktiebolagslag.

I rättsfallet NJA 1988 s. 620 uttalade Högsta domstolen att den år 1982 tillämpliga lydelsen av 13 kap. 2 § aktiebolagslagen inte rimligen kunde ges den innebörden att betalningsansvar skulle uppkomma även om bolagets egna kapital inte kan anses ha faktiskt underskridit den kritiska gränsen. Högsta domstolen uttalade vidare att – om ett bolags egna kapital underskridit den kritiska gränsen men ställningen därefter, fram till dess att kontrollbalansräkning enligt 13 kap. 2 § första stycket första meningen aktiebolagslagen skall ha upprättats, har förbättrats så att kapitalet överstiger

gränsen – styrelsen inte rimligen kan vara skyldig att vidta någon i samma stycke angiven åtgärd för att undgå ansvar för bolagets förbindelser.

Redan av rättsfallet NJA 1988 s. 620 får anses följa – fastän frågan inte behövde besvaras i det rättsfallet – att en faktisk återhämtning, som äger rum sedan en kontrollbalansräkning senast skulle ha upprättats, inte i sig befriar styrelseledamöterna från medansvar. Därefter har det, som ovan nämnts, införts en bestämmelse om att en kontrollbalansräkning måste vara revisorsgranskad, bl.a. i syfte att motverka efterhandskonstruktioner. Ändamålet med den nya bestämmelsen skulle bli väsentligt undergrävd, om medansvar skulle falla bort för framtida skulder på grund av ett aktieägartillskott, såvida inte tillskottet bl.a. vad gäller tidpunkten blivit granskad av revisorerna.

I enlighet med det anförda kan det påstådda kapitaltillskottet den 19 maj 1999, även om det skulle ha lämnats, inte anses ha befriat styrelsen i Signator från skyldigheten att upprätta en revisorsgranskad kontrollbalansräkning till undvikande av medansvar för Micros fordringar.

Det kan tilläggas att också regeln (vilken återfinns i nu gällande aktiebolagslag) – att en faktisk läkning av kapitalbristen innan kontrollbalansräkningen senast skulle ha framlagts vid bolagsstämman medför att allt medansvar bortfaller – äventyrar syftet med revisorsgranskningen. Stränga krav bör därför ställas på bevisning om att en återhämtning genom kapitaltillskott inträffat före denna tidpunkt, ifall tillskottet inte är revisorsgranskat.

Också den andra frågan i prövningstillståndet skall således besvaras nekande. Skäl saknas därför att meddela prövningstillstånd beträffande återstående delar av målet.

Vid denna utgång skall PW ersätta HTs rättegångskostnader i Högsta domstolen. Den begärda ersättningen är skälig.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Lennander, Håstad
(referent), Lindeblad och Virdesten
Föredragande revisionssekreterare: Börjesson